



EUROPOS KOMISIJOS ATSAKYMAI

Į EUROPOS AUDITO RŪMŲ PASTABAS SPECIALIOJOJE ATASKAITOJE

NVO skiriamo ES finansavimo skaidrumas

Turinys

I. KOMISIJOS ATSAKYMŲ SANTRAUKA	2
II. ATSAKYMAI Į REKOMENDACIJAS	3
1 rekomendacija. Patobulinti nevyriausybinių organizacijų klasifikavimo gaires	3
2 rekomendacija. Finansinio skaidrumo sistemoje gerinti informacijos apie ES išlaidas kokybę.	4
3 rekomendacija. Stiprinti atitikties ES vertybėms patikrinimus	5
III. ATSAKYMAI Į PASTABAS	6
1. NVO, gaunančių finansavimą pagal Sąjungos programas, propagavimo veikla.....	6
2. Informacijos apie NVO propagavimo veiklą, finansuojamą dotacijomis veiklai, atskleidimas.	7
3. ES vertybių laikymasis ir viešasis skaidrumas	7

Šiame dokumente pateikiami Europos Komisijos atsakymai į Europos Audito Rūmų specialiosios ataskaitos pastabas pagal [Finansinio reglamento](#) 265 straipsnį, kurie turi būti paskelbti kartu su specialiaja ataskaita.

I. KOMISIJOS ATSAKYMŲ SANTRAUKA

Pilietinės visuomenės dalyvavimas rengiant, įgyvendinant ir stebint ES teisės aktus ir politiką ir užtikrinant jų vykdymą yra konkretus kelių ES programų finansavimo tikslas. Nevyriausybinių organizacijos (NVO) atspindi pilietinei visuomenei būdingą įvairovę ir prisideda prie ES vertybių gynimo ir apsaugos. Pliuralistinės ir gyvybingos pilietinės visuomenės egzistavimą Komisija laiko labai svarbiu ir remia ją savo programomis bei finansavimo galimybėmis.

Kai kalbama apie ES lėšų gavimą, NVO nesiskiria nuo kitų pareiškėjų. Jos turi atitikti būtinus tinkamumo reikalavimus – vien tik NVO statuso turėjimas nesuteikia jokių lengvatų ir, išskyrus kelis labai konkrečius atvejus, pats savaime nėra tinkamumo kriterijus. Komisija neturi duomenų, kad NVO statusas būtų susijęs su ypatinga (ar didesne) rizika Sąjungos biudžetui, palyginti su kitų rūšių ES lėšų gavėjais.

Skaidrumas pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus išlieka svarbiu Sąjungos biudžeto valdymo principu. Finansiniame reglamente¹ reikalaujama, kad Komisija skelbtų informaciją apie tai, kas gavo ES lėšas taikant tiesioginį valdymą, įskaitant atvejus, kai šie gavėjai laikomi NVO. Ši informacija viešai skelbiama [Finansinio skaidrumo sistemos interneto svetainėje](#). Be to, neseniai peržiūrint Finansinį reglamentą į jį trauktos platesnio užmojo nuostatos dėl skaidrumo, taikytinos po 2027 m. daugiamečių finansinės programos. Finansinio skaidrumo sistema taps svarbiu atskaitos tašku – jame bus skelbiama informacija apie gavėjus, susijusius su visais valdymo būdais. Visų pirma nuo 2028 m. bus įtraukta informacija apie gavėjus, kuriems skiriamas finansavimas pagal pasidalijamojo valdymo būdą.

Europos Audito Rūmai pripažino, kad nuo ankstesnės specialiosios ataskaitos šiuo klausimu² paskelbimo Komisija pagerino nevyriausybiniams organizacijoms skiriamo Sąjungos finansavimo skaidrumą, ir Komisija šį teiginį įvertino palankiai³.

Į Finansinį reglamentą su pakeitimais, padarytais 2024 m., įtraukta NVO apibrėžtis, kurią dabar turi taikyti Komisija. Finansiniame reglamente taip pat nustatyta, kad tiesioginio valdymo atveju dotacijų paraiškos teikėjo informacijoje reikia nurodyti, ar subjektas yra NVO. Dabar ši apibrėžtis ir įpareigojimas turės būti taikomi praktiškai. Atsižvelgdama į tokią praktiką ir į Audito Rūmų rekomendaciją, Komisija išnagrinės, ar ši naujausia NVO apibrėžtis turėtų ir galėtų būti dar labiau patikslinta.

Atsižvelgdama į suinteresuotųjų subjektų ir teisės aktų leidėjų įsipareigojimą įgyvendinti supaprastinimo darbotvarkę, Komisija taip pat įvertins tokio galimo patikslinimo naudą, palyginti su rizika, kad ES finansavimo paraiškų teikėjams arba Komisijos tarnyboms padidės administracinė našta. Be to, šis patikslinimas neturėtų būti suprantamas kaip preliminarus siekis suderinti, kaip skirtingos valstybės narės savo jurisdikcijose apibrėžia NVO. Panašiai ir netiesioginio valdymo atveju: įgyvendinančiųjų subjektų sistemos, taisyklės ir procedūros ir toliau taikomos, kai Komisija patvirtina,

¹ Finansinio reglamento, t. y. 2024 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES, Euratomas) 2024/2509 dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių (nauja redakcija), 38 straipsnis. ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/2509/oj>.

² Audito Rūmų specialioji ataskaita Nr. 35/2018: *NVO įgyvendinamų ES lėšų skaidrumas*.

³ Žr. 07 dalyje pateiktą Audito Rūmų pastabą.

kad tos taisyklės ir procedūros užtikrina Sąjungos finansinių interesų apsaugos lygį, lygiavertį tam, kuris užtikrinamas Komisijai vykdant biudžetą tiesioginio valdymo būdu.

Remdamasi Audito Rūmų rekomendacija, Komisija toliau nagrinės galimybes dažniau atnaujinti Finansinio skaidrumo sistemą, kiek tai leidžia taikytinoje teisinėje sistemoje apibrėžti sutartiniai santykiai ir įsipareigojimai.

Europos Komisija aktyviai naudoja savo duomenis ir priemones, pavyzdžiui, ankstyvojo nustatymo ir draudimo dalyvauti procedūroje sistemą (EDES)⁴ ir priemonę „Arachne“⁵, siekdama valdyti riziką ir užkirsti kelią finansiniams pažeidimams, susijusiems su sutartimis ir dotacijomis. Šios sistemos užtikrina išsamius patikrinimus prieš užmezgant sutartinius santykius ir jų metu. Komisija apsvarstys galimybę toliau kurti priemones, skirtas galimiems ES vertybių nesilaikymo atvejams vertinti, naudojant patikimus, objektyvius ir proporcingus rizikos rodiklius.

Galiausiai, vadovaudamasi Pirmininkės U. von der Leyen 2024–2029 m. kadencijos politinėmis gairėmis ir neseniai paskelbtu komunikatu dėl ES konkurencingumo kelrodžio⁶, Komisija siekia skatinti pasitikėjimu ir paskatomis grindžiamą reguliavimo sistemą, nes pirmenybę teiks lankstumui ir supaprastinimui savo partnerių, pareiškėjų ir paramos gavėjų labui. Komisija palankiai vertina šioje specialiojoje ataskaitoje pateiktas rekomendacijas ir į jas kiek įmanoma nuodugniau atsižvelgs. Tačiau Komisija ir toliau sieks taikyti proporcingoms priemonėms, kurių administracinė našta būtų kuo mažesnė.

II. ATSAKYMAI Į REKOMENDACIJAS

1 rekomendacija. Patobulinti nevyriausybinių organizacijų klasifikavimo gaires

Komisija turėtų sudaryti palankesnes sąlygas, kad būtų galima nuosekliai suprasti ir taikyti nevyriausybinių organizacijų apibrėžtį pagal visus valdymo būdus, paskelbdama gaires, kuriose būtų paaiškinti kriterijai dėl:

- ***a) „nepriklausomumo nuo vyriausybės“, ne tik esant būtinais sąlygai būti privačiu subjektu ;***
- ***b) NVO statusas kai subjektas siekia savo narių komercinių interesų.***

⁴ Ankstyvojo nustatymo ir draudimo dalyvauti procedūroje sistema (EDES). EDES tikslas – apsaugoti Sąjungos finansinius interesus nuo nepatikimų asmenų ir subjektų, kurie kreipiasi dėl ES lėšų arba yra prisiėmę teisinius įsipareigojimus Komisijos, kitų Sąjungos institucijų, įstaigų, organų ar agentūrų atžvilgiu. Žr. minėto Reglamento (ES, Euratomas) 2024/2509 V antraštinės dalies 2 skyriaus 2 skirsnį.

⁵ Šiuo metu „Arachne“ yra Europos Komisijos sukurta integruota duomenų gavybos ir rizikos įvertinimo balais IT priemonė. Jos tikslas – padėti valstybių narių institucijoms atlikti audito ir kontrolės patikrinimus, nustatyti jų rizikingiausius projektus ir sutartis bei galimą riziką, susijusią su visais jų projektais ir sutartimis. Ja sukurama išsami iš ES struktūrinių fondų įgyvendinamų projektų duomenų bazė, apimanti ne tik Europos regioninės plėtros fondą ir Europos socialinį fondą, bet ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės fondą bei Jūrų reikalų ir žuvininkystės GD, Migracijos ir vidaus reikalų GD ir Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD valdomus fondus.

⁶ COM(2025) 30 final, „ES konkurencingumo kelrodis“; žr. visų pirma 2.1 skirsnį.

(Tikslinė įgyvendinimo data: 2025 m.)

Komisija **iš dalies pritaria** abiem **1 rekomendacijos a ir b punktams**.

Sąvoka „nepriklausomumas nuo vyriausybės“ yra 2024 m. peržiūrint Finansinį reglamentą įtrauktos apibrėžties dalis (2 straipsnio 49 punktą), kurią Komisija dabar turi taikyti praktiškai. Atsižvelgdama į tokią praktiką ir Audito Rūmų rekomendaciją, Komisija išnagrinės, kaip būtų galima dar labiau patikslinti nevyriausybinių organizacijų nepriklausomumo nuo vyriausybės sąvoką, nepamiršdama, kad dėl to neturėtų sumažėti ES lėšų prieinamumas kai kuriose valstybėse narėse, kuriose nevyriausybinių organizacijų apibrėžtis gali skirtis (kaip pripažino Audito Rūmai⁷).

Svarbu pabrėžti, kad daugumoje ES skyrimo procedūrų dalyvavimas ES skyrimo procedūrose nepriklauso nuo NVO statuso atitikimo. Jei iš pareiškėjų būtų reikalaujama papildomų patvirtinamųjų dokumentų visose ES skyrimo procedūrose, jiems būtų užkrauta didelė administracinė našta. Atsižvelgdama į tai, kad suinteresuotieji subjektai reikalauja supaprastinti ES finansavimo skyrimo procesą, Komisija sieks sumažinti biurokratinės kliūtis.

Kalbant apie 1 rekomendacijos b punktą, Komisija svarstys, kaip į jį atsižvelgti.

Kalbant apie tai, kaip padėti vienodai suprasti ir taikyti nevyriausybinių organizacijų apibrėžtį pagal visus valdymo būdus, Komisija pažymi, kad pagal Finansinio reglamento 199 straipsnio 1 dalies a punktą, tik dotacijų paraiškų teikėjai turi deklaruoti, ar jie yra NVO. Kalbant apie pasidalijamąjį valdymą su valstybėmis narėmis, Komisija neturi kompetencijos derinti nevyriausybinių organizacijų, kurioms taikomi nacionaliniai įstatymai, apibrėžčių. Kalbant apie netiesioginį valdymą, NVO gali gauti finansavimą iš įgyvendinančiųjų partnerių pagal partnerių sistemas, taisykles ir procedūras, kai Komisija jas įvertina kaip lygiavertes pačios Komisijos biudžeto apsaugos taisyklėms, kaip nurodyta Finansiniame reglamente.

2 rekomendacija. Finansinio skaidrumo sistemoje gerinti informacijos apie ES išlaidas kokybę

Siekdama užtikrinti, kad Finansinio skaidrumo sistemoje pateikta informacija būtų palyginama ir naudinga, Komisija turėtų pagerinti jos išsamumą ir savalaikiškumą tiesioginio ir netiesioginio valdymo atveju, didindama atnaujinimo dažnumą ir įtraukdama antrojo lygmens ES lėšų gavėjus.

Tikslinė įgyvendinimo data: 2029 m.

Komisija **iš dalies pritaria** 2 rekomendacijai.

Komisija išnagrinės galimybę laipsniškai skelbti metinius duomenis Finansinio skaidrumo sistemoje ir taip padidinti atnaujinimų dažnumą.

Informacija, susijusi su antrojo lygmens gavėjais pagal netiesioginio valdymo būdą, bus įtraukta į Finansinio skaidrumo sistemą programose, priimtose pagal daugiametę finansinę programą po 2027 m. ir finansuojamose iš jos, su sąlyga, kad tokie duomenys bus saugomi bendroje duomenų gavybos ir rizikos įvertinimo balais priemonėje, apibrėžtoje Finansinio reglamento 36 straipsnio 2 dalies d punkte. Ši tvarka atitinka Finansinio reglamento 277 straipsnio 6 dalies reikalavimus.

⁷ Žr. Audito Rūmų pastabą 18 dalyje, 2 langelį ir 3 diagramą.

Kalbant apie tiesioginį valdymą, Finansinio reglamento 38 straipsnyje reikalaujama pateikti informaciją apie lėšų gavėjus. Antrojo lygmens gavėjai nelaikomi gavėjais pagal Finansinio reglamento 2 straipsnio 59 punkte pateiktą teisinę apibrėžtį. Komisija neturi sutartinių santykių su tokiais antrojo lygmens gavėjais. Komisija mano, kad šios informacijos įrašymas į Finansinio skaidrumo sistemą būtų didelė papildoma našta ES dotacijų gavėjams ir taip pat prieštarautų Komisijos darbotvarkei, susijusiai su galimybės gauti ES finansavimą supaprastinimu.

Informacijos apie ES lėšų, skirtų pagal visus valdymo būdus, gavėjus skelbimo išimtys taikomos pagal Finansinio reglamento 38 straipsnio 3 dalį.

3 rekomendacija. Stiprinti atitikties ES vertybėms patikrinimus

Komisija turėtų išnagrinėti galimybę išplėtoti dabartines sistemas, kurios apimtų rizika grindžiamus patikrinimus, ar gavėjai (įskaitant NVO) laikosi ES vertybių, kad būtų nustatyti galimi pažeidimai.

(Tikslinė įgyvendinimo data: 2028 m.)

Komisija **pritaria** 3 rekomendacijai.

Atlikdama patikrinimus Komisija daugiausia remiasi savideklaracijomis⁸. Komisija nuolat ir aktyviai naudoja turimus duomenimis ir priemonėmis.

Šiuo metu Komisijos turima rizikos įvertinimo balais priemonė yra „Arachne“. Jos tikslas – ne tikrinti, ar laikomasi ES vertybių, bet padėti užkirsti kelią pažeidimams, įskaitant sukčiavimą, korupciją, interesų konfliktus ir dvigubą finansavimą, juos nustatyti, ištaisyti ir imtis tolesnių veiksmų. Be to, kadangi ES vertybių sąvoka yra plati, pagal dabartinei sistemai savanoriškai teikiamų duomenų kokybę ir į ją įtrauktus rizikos rodiklius negalima pakankamu mastu nustatyti NVO ir tiesiogiai susieti jų su galimu ES vertybių pažeidimu.

Finansiniame reglamente numatytas tolesnis šios IT priemonės tobulinimas tik kontrolės ir audito funkcijų aspektu⁹. Komisija yra pasirengusi nagrinėti galimybę įvesti daugiau rizikos rodiklių, kurie sugriežtintų atitikties ES vertybėms patikras, jei būtų patvirtinta, kai tai techniškai įmanoma ir atitinka galiojančias taisykles, be kita ko, dėl duomenų apsaugos. Kadangi bet kuris rizikos rodiklis turi būti patikimas, objektyvus ir proporcingas, turės būti įvertintas atitinkamų duomenų šaltinių (jei tokių yra) patikimumas ir galimybė tokius šaltinius sujungti su priemone „Arachne“.

Bet koks tokio pobūdžio galimybių įvertinimas galėtų būti atliktas tik įvertinus pasirengimą toliau plėtoti priemonę „Arachne“, o tai, kaip nustatyta Finansiniame reglamente, turi būti atlikta iki 2027 m. pabaigos.

Be to, Komisija reikalauja tikrinti ankstyvojo nustatymo ir draudimo dalyvauti procedūroje sistemos (EDES) duomenų bazę visais procedūrų etapais, be kita ko, prieš pasirašant sutartį. Taip siekiama patikrinti, ar po EDES procedūros pareiškėjui buvo uždrausta dalyvauti su tiesioginiu ir netiesioginiu

⁸ Žr. 14 dalyje pateiktą Audito Rūmų pastabą.

⁹ Žr. Finansinio reglamento 29–32 konstatuojamąsias dalis ir 36 straipsnį. Taip pat žr. Bendrą Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos pareiškimą dėl bendros duomenų gavybos ir rizikos vertinimo priemonės, numatytos Finansinio reglamento 36 straipsnyje, pateiktą priimant Reglamentą (ES, Euratomas) 2024/2509, OL C, C/2024/5767, 2024 9 26, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/5767/oj>.

valdymu susijusio Sąjungos finansavimo skyrimo procedūroje arba ar jis yra pažymėtas kaip ankstyvojo nustatymo atvejis. *Ex post* patikros – prieš atliekant bet kokius mokėjimus – taip pat valdomos naudojant blokavimo įspėjimus Komisijos apskaitos sistemoje, susijusioje su subjektais, kuriems uždrausta dalyvauti. Apskaitos sistema taip pat įspės leidimus suteikiančius pareigūnus, jei EDES buvo užfiksuotas ankstyvasis nustatymas. Taigi sutarties vykdymo metu leidimus suteikiantys pareigūnai gali būti informuoti apie bet kurią EDES priemonę, susijusią su ES sandorio šalimis, su kuriomis juos tuo metu sieja sutartiniai santykiai.

Kalbant apie elektroninį dotacijų valdymą, kuris dabar yra numatytasis dotacijų valdymo Komisijoje būdas, su EDES susijusios žymos jau yra įdiegtos ir automatizuotos dotacijų paraiškų valdymo sistemoje „eGrants“. Todėl vadovams nereikia patiems ieškoti duomenų EDES duomenų bazėje.

III. ATSAKYMAI Į PASTABAS

1. NVO, gaunančių finansavimą pagal Sąjungos programas, propagavimo veikla

Pagal tam tikras Sąjungos programas, pavyzdžiui, programą LIFE, dotacijomis veiklai (apibrėžtomis Finansinio reglamento 183 straipsnio 2 dalies b punkte) remiama įstaigų, įskaitant NVO, veikla ir jų bendra darbo programa. Pavyzdžiui, kaip numatyta LIFE pavyzdinio dotacijos susitarimo¹⁰ 3 straipsnyje, dotacija skiriama paramos gavėjo darbo programai ir bendrosioms einamosioms išlaidoms finansiniais metais remti. Šiuo tikslu NVO savarankiškai siūlo savo darbo programas. Jei NVO konkursą laimi ir jai skiriama dotacija veiklai, jos darbo programa pridedama prie dotacijos susitarimo. 2024 m. pradžioje Komisijai buvo pateiktos konkrečios išsamios nuorodos į tokią propagavimo veiklą keliose NVO pateiktose ir prie dotacijų susitarimų pridėtose darbo programose. 2024 m. gegužės mėn. Komisija visiems įgaliotiesiems leidimus suteikiantiems pareigūnams paskelbė vidaus gaires dėl veiklos, susijusios su Sąjungos teisės aktų ir politikos, taikomų visoms išlaidų programoms, rengimu, įgyvendinimu, stebėsenai ir vykdymo užtikrinimu, finansavimo¹¹. Šiose gairėse paaiškinta, kad finansavimo susitarimai, kuriuose konkrečiai išsamiai aprašyta veikla, nukreipta į ES institucijas ir kai kuriuos jų atstovus, net jei jie yra teisiškai pagrįsti, gali kelti Sąjungos reputacijos riziką. Į vidaus gaires atsakingi leidimus suteikiantys pareigūnai turi atsižvelgti, rengdami dokumentus Sąjungos skyrimo procedūroms, vertindami atitiktį kriterijams pagal tokias procedūras ir nustatydami atitinkamus sutartinius susitarimus, apimančius Sąjungos finansavimą. Gairėse taip pat nurodyta, kad pareiškėjų pateikti darbo planai turėtų būti atidžiai įvertinti, siekiant nustatyti, ar dėl jų galėtų kilti reputacijos rizika.

¹⁰ Žr. LIFE pavyzdinį dotacijos susitarimą dėl dotacijų veiklai arba apsilankykite [Finansavimo ir konkursų portale](#), pasirinkite: *Gairės ir dokumentai; Informaciniai dokumentai* -> pasirinkite DFP ir programą -> *dotacijos susitarimai ir sutartys*.

¹¹ Žr. 13 dalyje pateiktas Audito Rūmų pastabas. Dar žr.: [Komisijos gairės dėl veiklos, susijusios su Sąjungos teisės aktų ir politikos rengimu, įgyvendinimu, stebėsenai ir vykdymo užtikrinimu, finansavimo](#).

2. Informacijos apie NVO propagavimo veiklą, finansuojamą dotacijomis veiklai, atskleidimas

Komisija pripažįsta Audito Rūmų pastabas dėl informacijos apie NVO propagavimo veiklą, finansuojamą dotacijomis veiklai, atskleidimo¹². Komisija norėtų patvirtinti, kad ji griežtai laikosi savo skaidrumo įsipareigojimų, kaip nurodyta Finansiniame reglamente. Konkrečiai kalbant, jo 38 straipsnyje apibrėžiami informacijos apie gavėjus skelbimo reikalavimai ir nereikalaujama atskleisti pagal dotacijų susitarimus finansuojamos propagavimo veiklos. Nors teisinio reikalavimo to daryti nėra, Komisija imasi papildomų skaidrumo skatinimo priemonių ir aktyviai dalijasi informacija apie finansuojamų projektų tikslus ir rezultatus ES Finansavimo ir konkursų portale. Be to, interesų grupių atstovai, kurie registruojasi Skaidrumo registre kaip neatstovaujantys komerciniams interesams, tarp kurių paprastai yra NVO, registruodamiesi Skaidrumo registre privalo pranešti apie savo lobistinę veiklą ir deklaruoti savo pagrindinius finansavimo šaltinius, taip pat kiekvieno įnašo, didesnio nei 10 000 EUR ir viršijančio 10 proc. bendro jų biudžeto, sumą ir įnašo mokėtojo pavadinimą. Komisija palankiai vertina tai, kad Audito Rūmai pripažino, jog, remiantis jų imtimi, interesų grupių atstovai buvo teisingai užregistruoti Skaidrumo registre¹³. Tai atspindi Komisijos įsipareigojimą užtikrinti skaidrumą, kaip reikalaujama pagal atitinkamą teisinę sistemą.

3. ES vertybių laikymasis ir viešasis skaidrumas

Komisija atkreipia Audito Rūmų dėmesį į tai, kad apibrėžiant viešąjį skaidrumą laikomasi ES vertybių¹⁴. Komisija primena pareigą laikytis ES vertybių ir nekurstyti diskriminacijos, neapykantos ar smurto, kaip dabar konkrečiai nustatyta ir Finansinio reglamento 138 straipsnio 1 dalyje. Šiame straipsnyje nurodyti neteisėti veiksmai, dėl kurių Komisija gali imtis administracinių priemonių, kad apsaugotų Sąjungos biudžetą, ir jie apima ne tik ES vertybių nepaisymą, bet ir korupciją, sukčiavimą, pažeidimus, teroristinius nusikaltimus ar veiklą ir kt. Tai reiškia, kad egzistuoja reikalavimas susilaikyti nuo visų šių veiksmų, o visapusiškos priemonės dėl visų neteisėto elgesio formų yra labai svarbios veiksmingai ES biudžeto apsaugai. Informacijos apie tokius atvejus skelbimui taikomos specifinės sąlygos ir specifinė procedūra, kaip numatyta Finansinio reglamento 142 straipsnyje.

¹² Žr. Audito Rūmų pastabą 13 dalyje ir 6 langelį.

¹³ Žr. 50 dalyje pateiktą Audito Rūmų pastabą.

¹⁴ Žr. 2 dalį ir 1 diagramą.